

MARIA KRAUZ

## JĘZYK REFLEKSJI KRYTYCZNEJ A BUDOWA RELACJI W GRUPIE SPOŁECZNEJ (NA PRZYKŁADZIE WIDEORECENZJI)

Język, kultura i komunikacja to zjawiska spójnie splecione, zmieniające się i wzajemnie na siebie oddziałujące. Są nierozzerwalnie połączone, gdyż w języku odbijają się wszelkie zmiany społeczne, polityczne, obyczajowe, kulturowe, gospodarcze, jakie wynikają z relacji łączących dany podmiot osobowy ze społeczeństwem w określonym miejscu i czasie. Jak zaznacza Stanisław Grabias, „język, będąc wytworem społeczeństwa, sam konstruuje życie społeczne” (7). Perspektywa lingwistyczna pozwala więc badać złożone relacje zachodzące między uczestnikami życia społecznego, mające swoje odbicie w języku i kulturze. Dynamiczny zaś rozwój komunikacji w XXI wieku, szczególnie nowych mediów<sup>1</sup>, przyczynił się do zmiany sposobów komunikacji, pogłębienia relacji nadawczo-odbiorczych oraz poszerzenia pola badawczego.

Media społecznościowe, związana z nimi różnorodność form komunikacji, konstytutywne i drugorzędne cechy nowych gatunków oraz ich typologie były już przedmiotem analiz językoznawczych czy medioznawczych (m.in. Hofman i Kępa-Figura; Konarska-Janus; Manovich; Miczka; Ślawska). W arty-

---

Dr hab. MARIA KRAUZ, prof. UR – Uniwersytet Rzeszowski, Kolegium Nauk Humanistycznych, Instytut Neofilologii, Katedra Lingwistyki Stosowanej, Zakład Teorii Komunikacji Językowej; adres do korespondencji: Al. mjr. W. Kopisto 2 B, 35-315 Rzeszów; e-mail: [mkrauz@ur.edu.pl](mailto:mkrauz@ur.edu.pl); ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8187-9069>.

<sup>1</sup> Termin *nowe nowe media* (ang. *new new media*) został wprowadzony przez Paula Levinsona pod koniec XX wieku (1997 r.) w tak właśnie zatytułowanej (*New New Media*) książce, której przekład na język polski ukazał się w 2010 r. Autor we wstępie do polskiego wydania zaznacza, że użytkownicy w pełni wykorzystują możliwości, jakie dają nowe nowe media, będące „częścią rewolucji w komunikacji, o której mowa w książce – rewolucji, która na całym świecie zmienia konsumentów w producentów, czytelników w pisarzy, widzów w producentów YouTube’a” (Levinson 10).

kule chciałabym zastanowić się, czy spotkanie: język a relacje łączące użytkowników nowych mediów uwidaczniają się tekście dyskursu krytycznego. Czy nowa przestrzeń komunikowania się wpływa na aksjologiczny kontekst informacji medialnej, wzorce zachowań językowych, budowanie bliskości, a nawet współtworzenie grupy w mediach społecznościowych.

Przedmiotem analizy czynię wideorecenzję, bardzo popularną – szczególnie wśród młodszych użytkowników – odmianę tradycyjnej recenzji (wcześniej publicystycznej). Analiza wideorecenzji pozwala odkryć specyfikę nowych mediów oraz jakość języka używanego w kontaktach międzyludzkich, zdolność bowiem do odpowiedniej komunikacji i dopasowania zdarzenia komunikacyjnego do konkretnej sytuacji społecznej powodują, że medialny dyskurs krytyczny ma swoich stałych odbiorców. Popularność obrazowo-językowej formy omówienia, interpretacji i oceny filmu, serialu, dokumentu powoduje, że warto zadać pytania o to, jak zmienia się język recenzji oraz czy odbiorcy współtworzą język narracji krytycznej, a także – jaki wpływ na relacje nadawczo-odbiorcze określonych grup społecznych mają zindywidualizowana ekspresja oraz heterogeniczność semiotyczna (przemysłane i spójne łączenie obrazu, dźwięku i tekstu). Wydaje się, że pytania o formę i język recenzji, a także sposoby wzbudzenia uwagi odbiorców/widzów oraz ich aktywizowania są ważne, gdyż wykorzystywane środki językowe budują relacje w danej grupie, będąc jednocześnie gwarancją sukcesu i popularności autorów recenzji w formie wizualno-językowej.

#### WIDORECENZJA JAKO NOWY GATUNEK W MEDIACH SPOŁECZNOŚCIOWYCH

Wideorecenzja, zapoczątkowana przez prywatne osoby na kanale społecznościowym YouTube, jest nową, popularną i ekspansywną odmianą tradycyjnej recenzji<sup>2</sup>, a jej analiza, uwzględniająca wymiar dyskursywny, pozwala opisać uczestników dyskursu, ich intencje, kontekst wynikający nie tylko

---

<sup>2</sup> Recenzja jest gatunkiem wywodzącym się z gatunków naukowych, gatunkiem pojemnym, niejednorodnym, spokrewnionym z piśmiennictwem naukowym lub literaturą, o względnie stałym ogólnym wzorcu kompozycyjnym, zawierającym trzy składniki: informowanie, opisanie, wartościowanie (krytykowanie, chwalenie) (Kozłowska 308; Krauz, „Językowe”). Samo słowo *recenzja* jest na tyle pojemne, że wymaga doprecyzowania, dlatego pojawiają się terminy dwuwyrazowe: *recenzja literacka*, *recenzja naukowa*, *recenzja wydawnicza*, *recenzja publicystyczna*, których desygnaty różnią się na poziomie stylistycznym, kompozycyjnym, różni je również cel, ale łączą cechy konstytutywne wzorca gatunkowego (Krauz, „Recenzja”).

z innego sposobu przekazu, ale również nowych środków wartościowania dzieła filmowego. Analiza aspektu pragmatycznego, kompozycyjnego i stylistycznego pozwoli znaleźć odpowiedzi na pytania o kierunki przemian zjawisk kultury, o to, jak wiedza i pasja wpływają na sposób przekazu (szczególnie w warstwie językowo-stylistycznej i pragmatycznej) oraz wybór środków wartościowania, jak zmieniają się formy oceny popularnych filmów czy język, którym posługują się recenzenci, spaja grupy, współtworzy je, warunkuje ich istnienie. Jak spotkanie: język – grupa społeczna – relacje między interlokutorami przejawia się w kompozycji gatunku i doborze różnych środków przekazu, szczególnie tych, które służą wzajemnemu zbliżaniu się uczestników interakcji.

Nowa forma prezentacji i oceny wiąże się bowiem z wejściem w inną sytuację komunikacyjną oraz z nawiązaniem nowych relacji społecznych z grupą odbiorców, a co za tym idzie – z rozwinięciem celu komunikacyjnego, którym jest nie tylko prezentacja i ocena nowego filmu, ale również przekazanie widzom emocji, dialog z nimi, zainteresowanie nowym dziełem, dzięki naturalności, spontaniczności czy wyrazistości wypowiedzi, kształtowanie gustów, a w konsekwencji pozyskanie dużego grona odbiorców, szczególnie młodej publiczności. Tak rozbudowany cel musi prowadzić do zmiany językowych środków przekazu.

Recenzja i jej internetowa odmiana – wideorecenzja – jest częścią dyskursu medialnego prowadzonego w mediach lub za pośrednictwem mediów (Kawka 36), to typ jednokierunkowej komunikacji publicznej, mający zinstytucjonalizowanego nadawcę, a jego cechami są m.in. ikonizacja, postępująca dialogowość, pośredniość kontaktu (Loewe 14); swoje oblicze zmienia wraz z rozwojem nowych technologii (Żydek-Bednarczuk 112). Ponieważ rośnie wizualność medialna, gatunki w mediach należy uważać już dziś za teksty multimodalne, które dzięki różnym kodom współtworzącym komunikat pozwalają aktywizować odbiorcę, odbiorcę odczytującego tekst i poszukującego dodatkowych sensów (Maćkiewicz 34).

Przykładem takiego gatunku jest wideorecenzja, czyli przedstawiona w postaci nagrania wideo – który stanowi podstawowy nośnik treści – subiektywna wypowiedź przed kamerą na określony temat; to wypowiedź zawierająca ocenę danego obiektu, czyli informację o jego zaletach i wadach<sup>3</sup>. Ta

<sup>3</sup> Termin *recenzja* w *Wielkim słowniku języka polskiego* (wsjp.pl) jest definiowany jako: „tekst prezentujący, oceniający i opiniujący jakieś dzieło (książkę, pracę naukową, film, utwór muzyczny, obraz, sztukę) lub występ artystyczny” (wsjp.pl/haslo/podglad/1854/recenzja). Nazwa rozbudowana o człon *wideo-* sprawia, że jest to wypowiedź ustna, przedstawiona w postaci

współczesna, popularna forma dyskursu krytycznego jako gatunek w polskiej literaturze nie doczekała się opracowania, choć aktualne omówienia dzieł filmowych na kanale YouTube są bardzo popularne, np. wideorecenzje krytyka filmowego Tomasza Raczka czy kanał dyskusyjny *Sfilmowani. Filmowy styl życia* (już na początku działania mające ponad 200 tys. subskrybentów, a liczba wyświetleń rośnie wraz z upływem czasu)..

Przykłady zamieszczane na portalu są częścią projektu autora, obejmującego również rozmowy czy spory na temat filmów, wywiady z ludźmi kultury, zapowiedzi omówień, zaproszenia do obejrzenia zapisu wideo audycji radiowych, relacje z festiwali, apele zachęcające do kontaktu.

Charakteryzując wideorecenzje filmowe, należy oddzielić dwa gatunki: blog i wideoblog od recenzji i wideorecenzji. Blog, istniejący jeszcze przed Facebookiem, to gatunek bardziej pojemny, wielotematyczny, prywatny lub firmowy, mający cechy publicznego pamiętnika, poradnika, w którym autorzy dzielą się z odbiorcami swoimi przemyśleniami, kreując jednocześnie własny wizerunek w sieci<sup>4</sup> (Hope; Maciejak; Więckiewicz). Wideoblog jest jego odmianą, zawierającą materiały filmowe, stanowiące ważny nośnik treści, a recenzje filmów mogą być częścią bloga<sup>5</sup>, co według mnie stało się początkiem wydzielenia odmiany nazwanej wideorecenzją, opatrzonej dziś taką nazwą gatunkową.

Wspólnymi cechami wskazanych gatunków są również: autorski charakter, intertekstualność, emocjonalność, bezpośredni typ kontaktu oraz multimodalność. Wideorecenzja jest typowym przykładem gatunku łączącego różne kody: werbalny (pisany i mówiony), wizualny oraz akustyczny, co wymaga kompleksowego podejścia i różnych metod badawczych. W tym artykule jednak to nie jej multimodalny charakter jest przedmiotem analizy, ale język recenzji i sposób komunikacji związany z formą przekazu. Agata Diec, charakteryzując funkcje komunikacyjne mediów społecznościowych, pisze, że ich użytkownicy oczekują „głębszych relacji, stałego kontaktu, szczerego i bezpośredniego komunikowania się. Media społecznościowe wymuszają

---

nagrania, zawierającego prezentację, ocenę i/lub rekomendację dzieła. W mediach społecznościowych funkcjonują przede wszystkim recenzje filmów oraz gier komputerowych.

<sup>4</sup> Stan badań dotyczących blogu, różne definicje oraz typologie przedstawia Marta Więckiewicz w książce *Blog w perspektywie genologii multimedialnej* (57-24)

<sup>5</sup> O vlogach tematycznych zawierających recenzje filmowe pisze Aldona Kobus, używając nazw: *recenzje wideoblogowe*, *vlogowa recenzja*, *wideo recenzje*. Autorka, na przykładzie recenzji *Nostalgia Critic*, podkreśla najważniejsze cechy nowej formy: funkcjonuje w zakresie popkultury, przygotowana jest przez fanów filmu, ma rozrywkowy, satyryczno-parodystyczny charakter. Cechuje ją także niepoahamowana ekspresja krytyka i dialogiczność (Kobus 7, 8).

inną komunikację i nowy rodzaj zaangażowania. Internet, działając bez przerwy w czasie rzeczywistym, daje nowe doznania i sprzyja nasyceniu informacji emocjami” (82).

Czy recenzja, będąca częścią życia naukowego, literackiego i kulturalnego, w nowej wizualno-werbalnej formie spełnia wyżej wymienione cechy? Ujmując gatunek w perspektywie komunikacyjnej i stylistycznej<sup>6</sup>, postaram się znaleźć odpowiedź na to pytanie, analizując wybrane wideorecenzje krytyka filmowego Tomasza Raczka oraz recenzje na kanale *Sfilmowani*, przygotowane przez pasjonatów kina (a nie profesjonalnych krytyków): Agnieszkę Pisarek i Dawida Adamka (wcześniej również Jacka Naporę).

Tym, co łączy wskazane wyżej odmiany wideorecenzji, jest: subiektywna ocena, pasja mówiącego, dobry kontakt z odbiorcami (mierzony liczbą wyświetleń i bieżącą oceną), stała długość, wielość kodów przekazu z dominującym przekazem ustnym, a obrazy i dźwięki w przywołanych omówieniach filmów, mimo że są nieodłącznymi elementami wideorecenzji, stanowią tło wypowiedzi, służą wzmocnieniu słów i przyciągają uwagę odbiorców.

Tym natomiast, co je różni, jest warstwa językowo-stylistyczna oraz sposób przekazu. Jest to odmiana mówiona języka, oralność jednak ma różne odcienie i dwa warianty – oficjalny i nieoficjalny (Ożóg 94-96; Nieckula 102). Recenzje Tomasza Raczka, doświadczonego krytyka filmowego, mają formę wykładu, ułożonego według rozpoznawalnej zasady porządkującej, a spokojny ton, powtarzalne rytuały i uporządkowana treść, wzbogacona anegdotami, przyciągają określoną grupę odbiorców. Zdania są rozbudowane, a oralność jest podkreślana dzięki dopowiedzeniom, wtrąceniom, powtórzeniom, niedokończonym wypowiedzeniom, włączeniu słuchaczy w opowieść, np.

Więc ten bardzo zaskakujący, bardzo intensywny, bardzo dobrze nagrany, pokazujący piękno obłędu (to też niebezpieczne), bo Joaquin Phoenix, grając Artura, czyli postać, która się zmienia, człowieka, który się zamienia w Jokera (dochodzi do tego spektakularnego przejścia, zamiany podczas telewizyjnego talk-show), on im bardziej jest szalony, tym jest ciekawszy, tym lepiej gra. (Raczek, wideorecenzja *Joker*)

No i wtedy zaczynają się kłopoty, i zdrowotne, i psychiczne, i emocjonalne, i społeczne, i rodzinne, właściwie w każdej dziedzinie. (Raczek, wideo-recenzja *Na rauszu*)

<sup>6</sup> Maria Wojtak, charakteryzując założenia genologii lingwistycznej, wymienia siedem sposobów ujmowania gatunku jako kategorii: kulturowej, poznawczej, komunikacyjnej, formalnotwórczej, stylistycznej, historycznej oraz porządkującej, uznając, że różne kultury mogą mieć różne gatunki, które ewoluują, że określonym sferom przypisuje się różne schematy, zbiór form i eksponentów stylistycznych, a próby kategoryzowania są cechą ludzkiej działalności (Wojtak 90-92).

Recenzje na kanale *Sfilmowani* są prowadzone przez entuzjastów i pasjonatów kina w formie podwójnego dialogu: rozmowy pary prowadzącej wywód oraz bardziej lub mniej ukrytego dialogu z widzami. Mimo wyraźnej ramy tekstu argumentacja jest dowolna, a język potoczny, charakterystyczny dla codziennej komunikacji. Wybór kolokwialnej, nacechowanej odmiany języka jest celowym zabiegiem, gdyż recenzje są pomyślane jako emocjonalne rozmowy o filmie, prowadzone bez przygotowania, na żywo, tuż po seansie, co podkreślał już na początku Dawid Adamek, współautor kanału *Sfilmowani*:

Gęba mi się nie zamykała po obejrzeniu filmu, więc musiałem dać temu upust. Pierwotnie idea była taka, że stawiamy statyw z aparatem tuż po seansie i dzielimy się wrażeniami jeszcze na sali kinowej. Tak po prostu, jakby widz był trzecim członkiem ekipy i biernie uczestniczył w dyskusji. („Wywiad z Dawidem Adamkiem”)

Takie były początki, ale okazało się to trudne technicznie, „więc po dwóch latach porzuciliśmy ten koncept na rzecz nieco bardziej analitycznych i «wnikliwych» materiałów” (ibidem). Dzięki temu recenzje są dłuższe, co pozwala na całościową, a nie fragmentaryczną ocenę premierowego dzieła.

Widerecenzja, zachowując podstawowe cechy recenzji: informowanie o dziele filmowym, opisanie fabuły oraz jego krytyczna ocena (Krauz, „Recenzja” 137), wprowadza nowe: nawiązanie i podtrzymanie więzi z odbiorcą oraz dbałość o szeroki krąg odbiorców, w związku z tym oceny nie są kategoryczne (szczególnie przy negatywnej ocenie), jednoznaczne. Mimo że wyraźnie wskazane jest subiektywne stanowisko twórcy, wybór pozostawia się członkom grupy, podpowiadając, że film jest wzruszający lub nie, promuje przemoc lub należy mieć ją odczytać, może się podobać lub nie, np. „Ja nie mówię, że komuś się może nie spodobać. Jeżeli macie ochotę, to proszę, na własne życzenie możecie go sobie odpalić” (*Sfilmowani*). To możliwe, ponieważ jest to nowa forma współuczestnictwa w komunikacji, służąca podkreśleniu równorzędnych relacji między miłośnikami filmów, dająca możliwość wolnego wyboru.

#### WYBÓR ŚRODKÓW JĘZYKOWYCH A BUDOWANIE WIĘZI Z ODBIORCĄ

Przekaz werbalny jest realizowany głównie jako wypowiedź ustna, która spełnia cechy tekstu spójnego o zamkniętej kompozycji. Ma wyraźne delimitatory początku i końca. Ramę tekstu stanowią: tytuł (pisany; zwykle jest to

tytuł filmu i/lub nazwa gatunkowa), powitanie, rozpoczynanie od wyraźnej, często punktowej oceny oraz uzasadniona, zapowiedziana dzięki operatorom tekstowym ocena na końcu. Taka budowa pełni wiele funkcji: spójny, całościowy komunikat jest bardziej zrozumiały i łatwiej zapamiętany przez uczestników; rytualizacja zachowań, również grzecznościowych, sprzyja nawiązaniu bliższych relacji między użytkownikami portalu i budowaniu wspólnoty. Powitalne formuły i zwroty adresatywne mogą być oficjalne (np. *Szanowni Państwo; proszę państwa*) lub bezpośrednio i familiarne (np. *Cześć; No to co kochani?*).

Nawiązywaniu kontaktu z odbiorcami służą także formuły inicjalne i finalne, inne niż w recenzjach pisanych. Informacja o początku jest tak sformułowana, że służy jednocześnie nawiązaniu kontaktu, potwierdzeniu stałości interakcji, wprowadzeniu iluzji opowiadania, stąd obecność operatorów metatekstowych, dialogów, pytań, często pytań o rozstrzygnięcie, ponieważ ich funkcją jest rozpoczęcie kontaktu i wywołanie zaciekawienia.

Oto wybrane przykłady:

- Dawno już nie dostałem tyłu ponagleń, żeby zająć się konkretnym filmem: Panie Tomku, niech pan przygotuje recenzję na temat *Jokera*. (Raczek, wideorecenzja *Joker*)
- Dziś opowiem Państwu o rodzinie Bridgertonów. (Raczek, wideorecenzja *Bridgertonowie*)
- Czyżby to była prawda? Czyżbyśmy mieli pierwszy polski film erotyczny? Moim zdaniem nie. (...) I to jest wstęp, można by nawet powiedzieć preambuła do recenzji filmu *365 dni*. I na dodatek powiem o nim szczerze, ponieważ mam misę tybetańską i zaraz w nią uderzę [dźwięk gongu – dodatkowy sygnał rozpoczynania właściwej oceny filmu]. (Raczek, wideorecenzja *365 dni*)
- No i co misiaczki kochane? Tęskniliście za Karolakiem w stroju świętego Mikołaja? (*Sfilmowani*, wideorecenzja *Listy do M 4*)
- Jak zwykle na początku roku w styczniu obrodziło nam w polskie filmy. To już drugi film z białym plakatem. I teraz pytanie: czy temu filmowi też uda się nie być październikiem? (*Sfilmowani*, wideorecenzja *Mayday*)

Równie wyraźnie wskazywane jest zakończenie recenzji. Podobnie jak w recenzjach publicystycznych informacja o końcu jest zaktualizowana i zawiera puentę, czyli jeszcze raz powtórzoną pozytywną lub negatywną ocenę filmu (Krauz, „Językowe” 94). W wideorecenzji może być skrócona do rekomendacji i przyznania punktów, może być emocjonalna, żartobliwa, zawierać gry słów, ocena może być zapowiedziana dwa razy, a wszystkie zabiegi retoryczne i perswazyjne pozwalają autorowi wyrazić swoje emocje

oraz zasugerować przyszłemu widzowi stosunek do analizowanego dzieła, a także wypowiedzieć wybór repertuaru, np.

- Czy polecam państwu ten film? Tak, polecam, ale po tym wszystkim, co państwu powiedziałem. To nie jest komiksowy film, to nie jest przygodowy film, to nie jest zabawny film. Na ten film trzeba się przygotować. (Raczek, wideorecenzja *Joker*)
- Ten film budzi strach i budzi zastrzeżenia ze względu na przesłanie, które jest nihilistyczne, anarchistyczne, ale co ja poradzę na to, że ono mi bardzo pasuje do świata, w którym żyję. Dlatego przyznaję temu filmowi 8/10. (Raczek, wideorecenzja *Joker*)
- To wszystko, jeżeli chodzi o recenzję tego filmu. Jesteśmy przekonani, że będzie wiele głosów krytycznych. A: Ja was na to uczuliłem. B: Jesteście uczuleni. (*Sfilmowani*, wideorecenzja *Pewnego razu w... Hollywood*)
- Przyznaję 4/10, mimo wszystko można te 4 punkty przyznać. (Raczek, wideorecenzja *365 dni*)

Cechą przekazu ustnego jest selekcja faktów, pozwalająca na szerokość ujęcia lub sposób ujmowania z określonego punktu widzenia i stanowiąca schemat rozwijania tekstu krytycznego wokół następujących składników: gatunek filmowy, fabuła, temat, aktorzy, muzyka, scenografia, reżyseria, intertekstualne odniesienia do innych dzieł oraz nurtów w kinie. Wybór form językowych wyraźnie jednak wskazuje, że liczy się subiektywność przekazu, ujawniająca się głównie poprzez używanie nacechowanych słów. Bardzo widoczne jest to na przykładzie przymiotników subiektywnych, które należy łączyć także z indywidualną, oryginalną, czasem jednostkową oceną dokonaną przez recenzenta, zarówno jeżeli chodzi o cały film (np. *to film znakomity, kontrowersyjny; potężny film; ten film jest wrażliwy; to najlepszy film Tarantino z ostatnich lat; brzydki film, fenomenalny obraz*), jak i o poszczególne jego elementy (np. *scena perfekcyjna, doskonała; świetna rola, niezapomniana rola, wredni bohaterowie, scena zrobiona z ogromną klasą*). Na ten aspekt zwróciła uwagę Catherine Kebrat-Orecchioni, która podzieliła przymiotniki na obiektywne (o stałym znaczeniu) oraz przymiotniki subiektywne: afektywne (*przejmujący, smutny*) i ewaluacyjne (*dobry/zły, ładny/brzydki*), które „już z definicji łączymy z indywidualną oceną dokonywaną przez lokutora, ponieważ nie opisują one jedynie właściwości przedmiotu, lecz wyrażają również emocjonalny stosunek nadawcy do treści komunikatu” (cyt. za: Chruściel 14).

Wykładnikiem subiektywności, a nawet swoistej autoprezentacji na-



dawcy, jest charakterystyczna dla autorskiej oceny narracja w 1. osobie liczby pojedynczej, częste używanie zaimków osobowych i dzierżawczych, np. *ja, mnie, mi, moja opinia, mój wybór* (por. *Bo ja uważam, że Joker jest filmem wybitnym; Film rozkłada mnie na łopatki; Moim zdaniem ten film błyszczy; Przynajmniej z mojej perspektywy ten film zawiera również krytykę alkoholu; To było wzruszające. Przynajmniej mnie zostawił z gulą w gardle; Ten film jest bardziej wrażliwy. Rozkłada mnie na łopatki to, że...*).

Z analizy wybranych kontekstów wynika, że subiektywność wiąże się z nastawieniem na przekaz emocjonalny i interakcję z odbiorcami, gdyż bliższy kontakt z widzem czy biernym uczestnikiem rozmowy jest bardzo istotny. Ważna jest popularność w sieci, mierzona liczbą wyświetleń. Dlatego nie brak wyrażonych wprost poleceń działania: *jeżeli doceniasz takie recenzje, to naciśnij przycisk w prawym górnym rogu; wypadaloby kończyć, tak więc napiszcie do nas w komentarzach; czekamy, jak zwykle, na wasze opinie* lub bardziej dyskretnych form, będących potwierdzeniem wymiany informacji, np. *Dawno już nie dostałem tylu ponagleń, żeby zająć się konkretnym filmem: Panie Tomku, niech pan przygotuje recenzję na temat Jokera*. Wyrażenia te są używane nie tylko w funkcji fatycznej, służącej nawiązaniu i podtrzymaniu kontaktu. Cytowanie dialogu z widzami służy potwierdzeniu faktu, że uczestnik zdarzenia odbiera komunikat, komentuje, angażuje się w interakcję, a nawet nawiązuje nić porozumienia, „do jakiego dochodzi w wyniku wyłonienia i absorpcji sensów w nim [w komunikacie] zawartych” (Cymanow-Sosin 158).

Efektom dobrego kontaktu jest uwierzenie w szczerść słów recenzenta, w narracji więc pojawiają się zwroty i zdania: *szczerze mówiąc, jeśli mam być szczerą, i to jest szczerą prawdą, wierzcie mi, wierzę, że...* Wszystkie te zabiegi mają moc zawłaszczania percepcji przyszłych widzów, sprawiają, że komunikacja nie tylko nie zostaje zerwana, ale członkowie danej społeczności uczestniczą w niej dobrowolnie<sup>7</sup>.

Nowy sposób prowadzenia opowieści czy rozmowy w wideorecenzji jest narzędziem aktywnego kształtowania poglądów, uwzględniającym gust odbiorców – istotny i badany jest odbiór formy: wejścia, lajki. Popularność wyводу jest oznaczana od razu, a informacje o tym można otrzymać, odczytując liczbę wyświetleń oraz treść komentarzy na czacie. Dzięki interakcji recenzent zna efektywność wyводу, co z kolei ma wpływ nie tylko

<sup>7</sup> Podobne są założenia przy analizie reklamy multimodalnej, która dzięki działaniu wszystkich kodów ma moc hipnotyzowania odbiorcy poprzez zakotwiczenie się w jego umyśle (Cymanow-Sosin 158).

na formę językową nowych postów, ale również sposób argumentacji oraz wykorzystanie kodów niewerbalnych, wspomagających proces odbioru i konstytuujących atrakcyjny, całościowy multimodalny komunikat.

Składnikiem budującym więzi społeczne, oprócz dialogu z użytkownikami portalu, jest potoczność, kod językowy uniwersalny (to centrum stylowe współczesnej polszczyzny – Bartmiński 116) oraz – szczególnie w rejestrze emocjonalnym i swobodnym (Bartmiński 120, 122) – wspólny w danej grupie. Ekspansja nacechowanej odmiany pojawia się (jako zabieg świadomy i celowy) w narracji autorów kanału *Sfilmowani*, którzy recenzując polskie i światowe premiery filmowe, prowadzą rozmowy przenikliwe i krytyczne, ale żartobliwe i bliskie codziennym kontaktom. Czy potoczna forma jest odpowiednia dla gatunku, który ściśle łączy się z wiedzą i wywodzi z gatunków naukowych? Odpowiedź nie jest jednoznaczna<sup>8</sup>.

Wydaje mi się, że można zgodzić się z propozycją Małgorzaty Kity, że kategorią, która w interakcji wyróżnia wybór języka potocznego, może być bliskość, rozumiana przez badaczkę szeroko jako kategoria przestrzenna, odnosząca się zarówno do przestrzeni fizycznej, społecznej, prywatnej oraz psychicznej, jak i do badań relacji międzyosobowych (Kita 172). Użycie bowiem języka potocznego sugeruje bliskość, zażyłość, solidarność z partnerem rozmowy, czego efektem może być wzajemne zbliżanie się interlokutorów (a wspólnota sposobu porozumiewania się sprzyja perswazji). Język potoczny w werbalno-wizualnej recenzji internetowej pełni takie właśnie funkcje. Nacechowana odmiana stylistyczna polszczyzny jest celowo wybierana przez nadawców, aby podkreślić wspólnotę myślenia, działania i mówienia określonej społeczności. Jest to potoczność zarówno na poziomie tekstu i zdania, jak i na poziomie leksykalnym. Znamienne jest rozpoczynanie zdań od spójników *i*, *no i*, *ale*, *bo*, *np.* *I właśnie ci czterej nauczyciele...*; *I jak się łatwo domyślić*; *Ale to, co chciałabym od razu zaznaczyć*; pojawia się zakłócony szyk składników, *np. Też ten film stosuje takie pułapki myślowe*; oraz nadużywanie zaimków wskazujących, *np. I dlatego mówię o tym, że ten alkohol w tym filmie jest tylko taką iskrą, żeby odnaleźć starego siebie, żeby zresetować swoje życie na nowo (Sfilmowani, wideorecenzja Na rauszu)*.

<sup>8</sup> Warto zbadać recepcję i poszukać odpowiedzi na pytania, czy taka zmiana języka recenzji wpływa na jakość wyводу, czy potoczna forma jest odpowiednia dla gatunków dyskursu krytycznego i jak to zmienia układ relacji: krytyk – widz. W opiniach na kanale YouTube użytkownicy podkreślają, że w tych recenzjach jest dużo śmiechu, zabawy, ale również konstruktywnej krytyki, że taka forma zaciekawia i zostawia przestrzeń do wyrobienia sobie własnej opinii.

Również leksyka nacechowana (i wyrazy wulgarne), a także potoczne obrazowanie służą manifestacji postawy autorów recenzji. Oto wybrane wyrażenia: *film rozłożył mnie na łopatki; Bardzo chciałem, żeby ten film nie okazał się paździerzem; wątek został potraktowany po lebkach, komedia okazuje się w tej części bardzo bucowata; ja być może polecę od razu z grubej rury; Listy do M 4 to talerz odgrzewanych pierogów; To mnie w tym filmie, kurde, urzekło; po cholerę walcujecie ten wątek*. Kolokwialne sformułowania należą w części do slangu młodzieżowego i/lub gwary miejskiej, np. *paździerz* (ktoś lub coś beznadziejnego, żenada), a także do polszczyzny codziennej, np. streszczenie fabuły to *przebieżka po wątkach*, poruszać jakiś temat to *walkować wątek*, powiedzieć dosadnie – *polecieć z grubej rury*.

Pozytywne wartościowanie potoczności przez podmiot mówiący w tekście krytycznym wynika z chęci dotarcia do określonej grupy społecznej, z chęci kreowania się na obserwatora zdarzeń, który jest jednocześnie ich uczestnikiem i w sposób uniwersalny, autentyczny, nieskomplikowany, zdroworozsądkowy i emocjonalny umożliwia orientację w sferze kultury. Nobilitacja potoczności nie jest zjawiskiem nowym, pojawia się w literaturze i dyskursie naukowym, co przypomina m.in. Bożena Witosz:

Subiektywizm oraz indywidualizm, przeciwstawione obiektywizmowi i typowości, standardowości stają się wartościami pożądanymi (dziś także jawnie deklarowanymi) w „wysokich” rejonach komunikacji – stanowią pozytywną reakcję na postmodernistyczny przełom w nauce, równocześnie są aktem obrony przed – wywołującymi coraz częściej obawy – postępującymi tendencjami unifikacyjnymi w kulturze masowej. (19)

Wszystkie omawiane cechy językowe wideorecenzji: oralność, kolokwialność, emocjonalność, subiektywność, indywidualizacja wypowiedzi, dialogowość, potoczna obrazowość są wzmocnione przez wykorzystanie kodu wizualnego i niewerbalnego. Tworzą one *design tekstu* i stają się znakiem rozpoznawczym wideorecenzji (i innych rodzajów tekstów w danym medium), a nawet znakiem rozpoznawczym konkretnego autora. To recenzja prowadzona w formie wykładu, opowiadania, rozmowy, dialogu z widzami, w której profesjonalność łączy się z emocjonalnością i prywatnością. Temat główny, czyli ocena wartości dzieła filmowego – zarówno dzieł należących do wytworów kultury wysokiej, jak i popularnej – realizowany jest przy wykorzystaniu kategorii bliskości, prywatności, potoczności. Mimo że jest to ustna wypowiedź przed kamerą, emocjonalna, nastawiona na dialog, jest formą zaplanowaną, przemyślaną, spójną, stanowiącą całość zbudowaną we-

dług dającego się odkryć klucza. Niejednokrotnie wybór jednej cechy, będącej dominantą, wpływa na rozumienie, interpretację i zapamiętywanie komunikatu, ma służyć percepcji i ułatwić porządkowanie treści. Stosowanie środków językowych podporządkowane jest relacji łączącej użytkowników nowego medium. Nowa forma prezentacji i oceny wiąże się bowiem z wejściem w inną sytuację komunikacyjną oraz z nawiązaniem naturalnych, spontanicznych, bliskich relacji społecznych z grupą odbiorców.

Interesującym i wymagającym oceny elementem jest także typ odbiorców. Odbiorcami wideorecenzji są ludzie korzystający z mediów społecznościowych/Internetu, więc to do tej grupy kierowane są omówienia filmów. Jak zauważają badacze mediów, ważne są dziś już nie tylko kliknięcia (tzw. wskaźnik „klikalności”), równie ważne są relacje w grupie. Zauważa to Bożena Brzostowska, pisząc: „Większe znaczenie zdają się mieć relacje pomiędzy odbiorcą, preferowanym przez niego emiterym treści oraz emitowanymi przekazami” (220). Tak sformułowany cel komunikacyjny musi prowadzić do zmiany narracji. Dominuje polszczyzna oralna, potoczna leksyka, frazeologia i składnia, a zmiana stylu – kontrastywna w stosunku do recenzji naukowych czy pisanych – to wynik nie tylko zmiany medium, ale i relacji w grupie społecznej.

#### BIBLIOGRAFIA

- Bartmiński, Jerzy. „Styl potoczny”. *Współczesny język polski*, red. Jerzy Bartmiński, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001, ss. 115-134.
- Brzostowska, Bożena. „Dyskurs medialny w najnowszej refleksji metodologicznej” [recenzja książki *Jakościowa analiza dyskursu w naukach społecznych*, red. Ruth Wodak, Michał Krzyżanowski, Warszawa 2011]. Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, [uwm.edu.pl/mkks/wp-content/uploads/19-cz-4-recenzje-brzostowska.pdf](http://uwm.edu.pl/mkks/wp-content/uploads/19-cz-4-recenzje-brzostowska.pdf). Dostęp 18.04.2021.
- Chruściel, Patrycja. „Pojęcie dyskursu we francuskiej lingwistycznej analizie dyskursu”. *Język i kultura w komunikacji społecznej. Tradycja – Teraźniejszość – Perspektywy*, red. Aleksandra Drabina-Rózewicz i Anna Momot, Stowarzyszenie Młodych Twórców „Kontrast”, 2018, ss. 9-24.
- Cymanow-Sosin, Klaudia. „Reklama multimedialna – w poszukiwaniu paradygmatu badawczego komunikatów perswazyjnych”. *Problemy i metody badań nad mediami*, t. 1, red. Iwona Hofman i Danuta Kępa-Figura, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2019, ss. 157-168.
- Diec, Agata. „Media społecznościowe jako nowoczesna forma komunikacji firmy z otoczeniem. Zastosowanie Facebooka w Centrum Rozrywki – studium przypadku”. *Psychologia w biznesie. Nowe perspektywy*, red. Zofia Ratajczak, współpraca Dominika Ochnik, Difin, 2015, ss. 74-94.

- Grabias, Stanisław. *Język w zachowaniach społecznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 1994.
- Hofman, Iwona, i Danuta Kępa-Figura, redaktorki. *Współczesne media. Gatunki w mediach. Prace dedykowane Profesor Marii Wojtak*, t. 2: *Gatunki w mediach elektronicznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2017.
- Hope, Ewa. „Błogi jako platforma komunikowania na przykładzie blogów uczelnianych”. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, nr 157, 2013, ss. 22-34.
- Kawka, Maciej. „O badaniu języka dyskursu medialnego”. *Medium i Społeczeństwo*, nr 4, 2014, ss. 164-171.
- Kita, Małgorzata. „Język potoczny jako język bliskości”. *Język w komunikacji*, t. 1, red. Grażyna Habrajska, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej w Łodzi, 2001, ss. 170-175.
- Kobus, Aldona. „Videoblog: nowy model recenzji filmowej?”. *Historia i Kultura*, nr 24, 2013, ss. 1-9.
- Konarska-Janus, Justyna. „Nowe media – nowa komunikacja medialna”. *Dziennikarstwo i Media*, t. 3: *Przemiany świata mediów*, red. Igor Borkowski i Karina Stasiuk-Krajewska. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2012, ss. 87-96.
- Kozłowska, Ewa. „Recenzja jako forma podwójnego dialogu”. *Praktyczna stylistyka nie tylko dla polonistów*, red. Edyta Bańkowska i Agnieszka Mikołajczuk, Książka i Wiedza, 2003, ss. 287-318.
- Krauz, Maria. „Językowe i pozajęzykowe wykładniki ramy finalnej w recenzji prasowej”. *Słowo. Studia językoznawcze*, nr 4, 2013, ss. 84-96.
- Krauz, Maria. „Recenzja – gatunek naukowy, krytycznoliteracki czy publicystyczny?”. *Wielojęzyczność w perspektywie stylistyki i poetyki*, red. Marek Ruszkowski, Wydawnictwo Akademii Świętokrzyskiej, 2004.
- Levinson, Paul. *Nowe nowe media*. Tłum. Maria Zawadzka-Strączek. Wydawnictwo WAM, 2010.
- Loewe, Iwona. „Dyskurs medialny – przegląd stanowisk badawczych”. *Forum Lingwistyczne*, nr 1, 2014, ss. 9-16.
- Maciejak, Katarzyna. *YouTube w edukacji. Strategie nadawcze wideoblogerów*. Universitas, 2018.
- Maćkiewicz, Jolanta. „Badanie mediów multimodalnych – multimodalne badanie mediów”. *Studia Medioznawcze*, nr 2 (69), 2017, ss. 33-42.
- Manovich, Lev. *Język nowych mediów*. Tłum. Piotr Cypryański, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2006.
- Miczka, Tadeusz. *O zmianach zachowań komunikacyjnych. Konsumenci w nowych sytuacjach audiowizualnych*. Księgarnia św. Jacka, 2002.
- Nieckula, Franciszek. „Język ustny a język pisany”. *Współczesny język polski*, red. Jerzy Bartmiński, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001, ss. 99-113.
- Ożóg, Kazimierz. „Ustna odmiana języka ogólnego”. *Współczesny język polski*, red. Jerzy Bartmiński, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2001, ss. 85-98.
- Raczek, Tomasz. Wideorecenzja *Bridgertonowie*, Netflix, showrunner Chris Van Dusen, 2020. *YouTube*. [www.youtube.com/watch?v=0RfizRTkQQU](http://www.youtube.com/watch?v=0RfizRTkQQU). Dostęp 14.04.2022.
- Raczek, Tomasz. Wideorecenzja *Joker*, reż. Todd Phillips, 2019. *YouTube*. [www.youtube.com/watch?v=DaQIYfntfas](http://www.youtube.com/watch?v=DaQIYfntfas). Dostęp 14.04.2022.

- Raczek, Tomasz. Wideorecenzja *Na rauszu*, reż. Thomas Winterberg, 2020. *YouTube*. [www.youtube.com/watch?v=a2R9eQsKADA](http://www.youtube.com/watch?v=a2R9eQsKADA). Dostęp 14.04.2022.
- Raczek, Tomasz. Wideorecenzja *365 dni*, reż. Barbara Białowąs, 2020. *YouTube*. [www.youtube.com/watch?v=KKbvngAXI\\_o](http://www.youtube.com/watch?v=KKbvngAXI_o). Dostęp 14.04.2022.
- Sfilmowani*. „Listy do M.4 to talerz odgrzewanych pierogów”. Wideorecenzja *Listy do M.4*, reż. Patrick Yoka, 2021. *YouTube*. [www.youtube.com/watch?v=ctwXCf6reP0&t=81s](http://www.youtube.com/watch?v=ctwXCf6reP0&t=81s). Dostęp 14.04.2022.
- Sfilmowani*. „Mayday – trudna sztuka adaptacji”. Wideorecenzja *Mayday*, reż. Sam Akima, 2020. *YouTube*. [www.youtube.com/watch?v=x-5kly2MvrE](http://www.youtube.com/watch?v=x-5kly2MvrE). Dostęp 14.04.2022.
- Sfilmowani*. „Na rauszu”. Wideorecenzja *Na rauszu*, reż. Thomas Winterberg, 2020. *YouTube*. [www.youtube.com/watch?v=Wkf4lf35v10](http://www.youtube.com/watch?v=Wkf4lf35v10). Dostęp 14.04.2022.
- Ślawska, Magdalena. „Typologie gatunków medialnych – przegląd stanowisk”. *Forum Lingwistyczne*, nr 4, 2017, ss. 15-29.
- Więckiewicz, Marta. *Blog w perspektywie genologii multimedialnej*. Wydawnictwo Adam Marszałek, 2012.
- Witosz, Bożena. „Potoczność jako wartość w dzisiejszej kulturze”. *Potoczność a zachowania językowe Polaków*, red. Barbara Boniecka i Stanisław Grabias. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2007, ss. 11-20.
- Wojtak, Maria. *Wprowadzenie do genologii*. Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2019.
- Wsjp – *Wielki słownik języka polskiego*, red. Piotr Żmigrodzki. [wsjp.pl](http://wsjp.pl).
- „Wywiad z Dawidem Adamkiem na temat pasji, figurek i kanału *Sfilmowani*”. [PopVinyl.pl, popvinyl.pl/blog/wywiad-z-dawidem-adamkiem-na-temat-pasji-figurek-i-kanalusfilmowani](http://PopVinyl.pl/popvinyl.pl/blog/wywiad-z-dawidem-adamkiem-na-temat-pasji-figurek-i-kanalusfilmowani). Dostęp 20.04.2021 r.
- Żydek-Bednarczuk, Urszula. „Dyskurs medialny w ujęciu kulturowym”. *Tekst i Dyskurs*, z. 12, 2019, ss. 111-120.

JĘZYK REFLEKSJI KRYTYCZNEJ  
A BUDOWA RELACJI W GRUPIE SPOŁECZNEJ  
(NA PRZYKŁADZIE WIDEORECENZJI)

Streszczenie

Autorka tego artykułu analizuje teksty wideorecenzji, poszukując odpowiedzi na pytanie, czy wybór środków językowych wiąże się z relacją łączącą nadawcę z uczestnikami interakcji. Wykładników tej relacji szuka, omawiając aspekt pragmatyczny, kompozycyjny i stylistyczny nowej i popularnej na portalu społecznościowym formy dyskursu krytycznego. Interpretacja narracji mówionej obejmuje omówienie językowych środków wartościowania, wykładników przekazu emocjonalnego oraz funkcji leksyki potocznej. Istotne są również działania językowe mające na celu interakcję z odbiorcami: dialogowość, personalizacja treści, indywidualizacja przekazu. Analiza prowadzi do wniosku, że forma autoprezentacji, typ odbiorcy, kanał przekazu, intencjonalność i heterogeniczność wypowiedzi ściśle wiążą się z relacjami społecznymi zachodzącymi między uczestnikami zdarzenia komunikacyjnego.

Nowa forma prezentacji i oceny filmu wiąże się bowiem z wejściem w inną sytuację komunikacyjną oraz z nawiązaniem nowych relacji społecznych z grupą odbiorców. Celem jest nie tylko ocena dzieła filmowego, ale również przekazanie emocji, dialog z widzem, zainteresowanie

nowym dziełem, kształtowanie gustów oraz pozyskanie dużego grona odbiorców. Tak rozbudowany cel musi prowadzić do zmiany językowych środków przekazu.

**Słowa kluczowe:** refleksja krytyczna; wideorecenzja; język; grupa społeczna.

THE LANGUAGE OF CRITICAL REFLECTION  
AND THE CONSTRUCTION OF SOCIAL RELATIONS  
(BASED ON THE EXAMPLE OF A VIDEO REVIEW)

S u m m a r y

The author of this article analyses the texts of a video review and tries to answer the question of whether the choice of linguistic devices is linked to the relationship between the sender and the participants of the interaction. The indicators of this relationship are sought by discussing the pragmatic, compositional and stylistic aspect of a new and popular form of critical discourse on a social networking site. The interpretation of the spoken narrative includes a discussion of the linguistic means of evaluation, the determinants of the emotional message and the functions of colloquial lexis. Linguistic activities aimed at interaction with the recipients, such as dialogicality, the personalisation of content and the individualisation of the message, are also important. The analysis leads to the conclusion that the form of self-presentation, type of recipient, channel of communication, and intentionality and heterogeneity of the statements are closely related to the social relations between the participants of the act of communication. The new form of presentation and evaluation involves entering a different communication situation and establishing new social relations with a group of recipients. The aim is not only to evaluate the film work, but also the conveyance of emotions, the dialogue with the viewer, the interest in a new work, the shaping of tastes and the attracting of a large audience. Such an elaborate goal inevitably leads to a change in linguistic devices.

**Keywords:** critical reflection; video review; language; social group.